

Balans

Fördjupning | #2/2017

- 3 Rörelseförvärv enligt IFRS 3, elfte året**
Björn Gauffin, Therese Hagström,
Sven-Arne Nilsson
- 9 Behovet av en utvecklad finansiell analys
i kommuners årsredovisningar och en
utvecklad kommunal styrning**
Jörgen Carlsson, Mattias Haraldsson,
Niklas Sandell
- 16 Formlösa och formenliga värdeöver-
föringar enligt aktiebolagslagen**
Erik Nerep
- 19 Några reflektioner kring revisorns
granskning av fortsatt drift**
Bo Hjalmarsson, Håkan Malmström

**”I det ena fallet skyddas aktie-
ägarna, i det andra uppenbarligen
både bolagsborgenärerna och
aktieägarna.”**

ERIK NEREP, SID 17

Balans

**Balans
Fördjupning
Nummer 2/2017**

**Chefredaktör och
ansvarig utgivare**

Pernilla Halling
08-506 112 41

Redaktion

Charlotta Marténg
08-506 112 49
Rakel Lennartsson
08-506 112 42
Mats Rimér
08-506 112 56

Annonser

Alex Simonsson,
Swartling & Bergström Media AB
08-545 160 63, 070-798 84 23
alex@sb-media.se

Balans Fördjupning ges ut av FAR AB.

Webb

tidningenbalans.se

Medlem av Sveriges Tidskrifter.

TS-kontrollerad fackpressupplaga
12 000 (2016)

Adress

Box 6417
113 82 Stockholm

E-post

fornamn.efternamn@far.se.

FAR

**SVERIGES
TIDSKRIFT**

Balans Fördjupning – en bilaga i Balans

Fördjupningsartiklarna är ett viktigt och uppskattat inslag i Balans. Artiklarna publiceras i Balans Fördjupning som medföljer vartannat nummer av Balans. Fördjupningsartiklarna publiceras även löpande på tidningenbalans.se.

Du som är intresserad av att skriva en artikel är välkommen att kontakta mig!

Trevlig läsning!

Pernilla Halling

**”Funderar du
på att skriva
en fördjup-
ningsartikel?
Hör av dig till
mig.”**

Pernilla Halling, chefredaktör
pernilla.halling@far.se
08-506 112 41

Rörelseförvärv enligt IFRS 3, elfte året

- Vi ger oss inte, nu även om nedskrivningar

Koncernredovisningarna i de noterade företagens helårsrapporter för 2015 upprättades för elfte året enligt International Reporting Standards (IFRS). Björn Gauffin, Therese Hagström och Sven-Arne Nilsson har åter studerat särskilt hur dessa företag identifierar immateriella tillgångar. Dessutom denna gång även goodwill i den efterföljande redovisningen.

Ett viktigt inslag i IFRS 3 *Rörelseförvärv* är utvecklade regler för identifiering av immateriella tillgångar. Meningen är att ett reducerat belopp för goodwill gör att sättet att redovisa goodwill blir mindre betydelsefullt. Vidare att företags resultat förfinas genom att immateriella tillgångar med olika nyttjandeperioder skrivs av över dessa var för sig, eller värdenedgångsprövas. Slutligen ändrades IAS 36 *Nedskrivningar* inför 2005 så att goodwill, och identifierbara immateriella tillgångar med obestämbar nyttjandeperiod, inte skrivs av utan endast prövas för värdenedgång minst årligen. Mot denna bakgrund har vi nu studerat det elfte årets redovisning enligt IFRS 3 och IAS 36.

Vår studie av 2015

De tio föregående undersökningarna har vi alltså nu följt upp, genom att undersöka samtliga 267 företag noterade på Stockholmsbörsen¹. Av dem genomförde 103 företag minst ett rörelseförvärv under 2015 enligt vad som kan utläsas av koncernredovisningarna, och vi har analyserat 93² av de företagen.

Dock har vi inte fortsatt att undersöka hur företagen förklarar goodwillpostens storlek eller om företagen upplyser om hur de skriver av de immateriella tillgångar som de förvärvat, eftersom vi i tidigare års undersökningar har funnit att dessa förklaringar eller upplysningar ofta saknades eller knappast var informativa. Däremot har vi denna gång lagt till undersökning av nedskrivningar av goodwill, av varje av de 267 företagen med goodwill i balansräkningen.

Noteras kan att andelen företag som genomförde förvärv 2015 ökade något till 35 %, från 34 % 2014, (28 % 2013, 35 % 2012 och 36 % 2011). Å andra sidan minskade det totala förvärvsbeloppet kraftigt 2015 till cirka 52 miljarder, från cirka 181 miljarder 2014 och cirka 82 miljarder 2013.

Vi ser fortfarande få större förvärvsbelopp: förvärvande företag med förvärv totalt under året över 500 MSEK minskade 2015 till 22 företag från det högsta antalet 2014 under 10-talet, 27 företag. (Det var 21 företag 2010, ökade till 26 2011 men minskade till 22 2012 och minskade ytterligare till 18 2013.)

Fördelning på finansiella och materiella tillgångar, immateriella tillgångar och goodwill

I studien av elfte året övergår vi till att relatera tillgångskategorierna enligt förvärvsanalyserna, inklusive goodwill, till summan av dessa tillgångar, i stället för att relatera goodwill, identifierade immateriella tillgångar och "netto materiella tillgångar" till köpeskillningarna i varje företags förvärv. Det gör vi för att undvika dels att statistiken påverkas av skuldsättningsgraden i förvärven och därmed den relativa köpeskillningen, dels det svårbegripliga begreppet: netto materiella tillgångar. Hela tiden är vi främst intresserade av identifieringen av immateriella tillgångar, och därmed goodwill som den resterande delen.

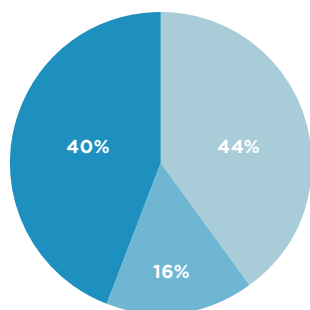
Studien av 2015 visar bland annat att av förvärvsanalysernas totala förvärvade tillgångar utgjorde i genomsnitt³ (figur 1, sida 4):

- Finansiella och materiella tillgångar 44 %.
- Immateriella tillgångar (med avdrag för uppskjuten skatt), såsom varumärken, kundrelationer, patent, pågående forskning och utveckling, 16 %.
- Goodwill (resterande del) 40 %.

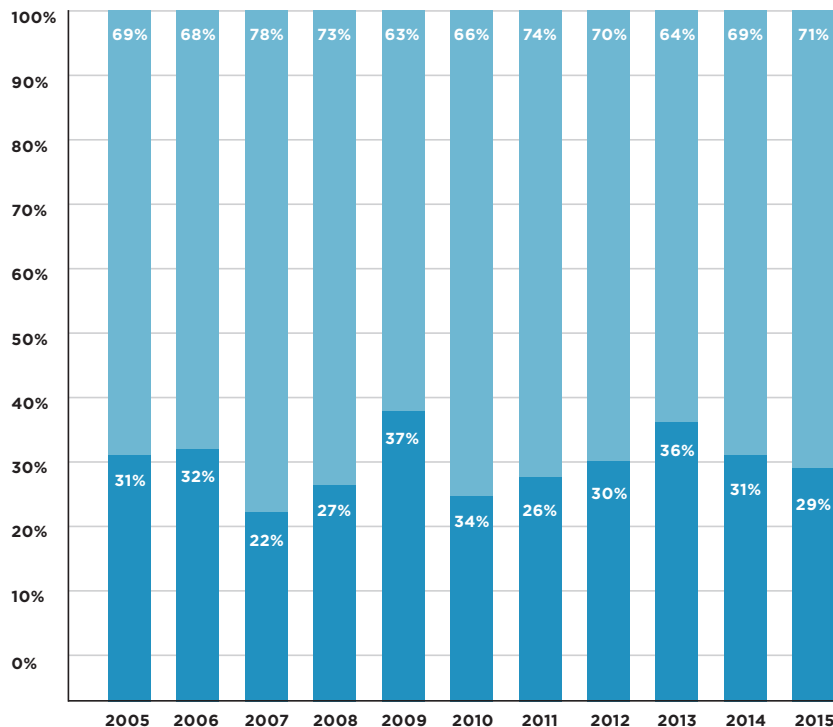
Utifrån vårt fokus på identifieringen av immateriella tillgångar visar vi även fördelningen på identifierade immateriella tillgångar och goodwill under alla elva åren (figur 2, sida 4).

Även 2015 var ett år med förvärv med en relativt genomsnittlig nivå av identifierade immateriella tillgångar, med konsekvensen att andelen goodwill också var relativt genomsnittlig. Vi noterar även att 2015 ser nästan lika ut som 2005, och att de verkligen

Figur 1

**Fördelning av tillgångar
vid förvärv 2015**

Figur 2

**Utveckling 2005-2015
för alla förvärvande företag respektive år**

avvikande åren var 2007, 2009 och 2013. Den låga andelen immateriella 2007 kan förklaras av uppdrivna priser på förvärv före finanskrisen, utan att värdena på immateriella drevs upp motsvarande, och den höga andelen 2009 i så fall av nedtryckta priser under finanskrisen.

Relationen mellan immateriella tillgångar och goodwill hos olika förvärvare

Ett annat sätt som vi tidigare analyserade förvärven på var relationen mellan å ena sidan goodwillvärdet och å den andra totalt värde på identifierade immateriella tillgångar och goodwill. Vi har även analyserat förvärven 2015 på detta sätt och grupperat 87 av de 93 analyserade företagen i respektive tioprocentintervall. Övriga 6 företag, 3 med negativ skillnad och 3 med inga identifierade immateriella tillgångar, är ej med. De 3 senare identifierade alltså enbart materiella tillgångar, men inga immateriella tillgångar, och fick inte heller någon goodwill (figur 3).

Alltså redovisade 16 förvärvare 2015 (eller 18 %) goodwill men ej alls några identifierade immateriella tillgångar. Dessutom fanns det 2 företag (2 %) som hade netton av förvärvade tillgångar (materiella, finansiella och immateriella) och övertagna skulder som precis motsvarade köpeskillingen och därmed inte fick någon goodwill.

Gruppen 100 %, goodwill men inga identifierade immateriella tillgångar, utgör fortfarande en stor del av de analyserade företagen, se vidare figuren med alla elva åren på sida 5 (figur 4).

Gruppen 100 % kan, som tidigare år, förklaras med att en del av företagen gör begränsade insatser för identifiering av immateriella tillgångar vid mindre förvärv. I IFRS 3 finns

inget undantag från att göra egentliga förvärvsanalyser även av mindre förvärv, och det är ett problem att föreställningsramens egenskap avseende väsentlighet inte verkar ha någon enhetlig tillämpning för förvärvsanalyser. Möjligen kan man av IFRS 3 (2008 punkt B 65) om upplysningar dra slutsatsen att om det under rapportperioden är ett enda oväsentligt förvärv, eller flera förvärv som även tillsammans är oväsentliga, behövs ingen egentlig förvärvsanalys.

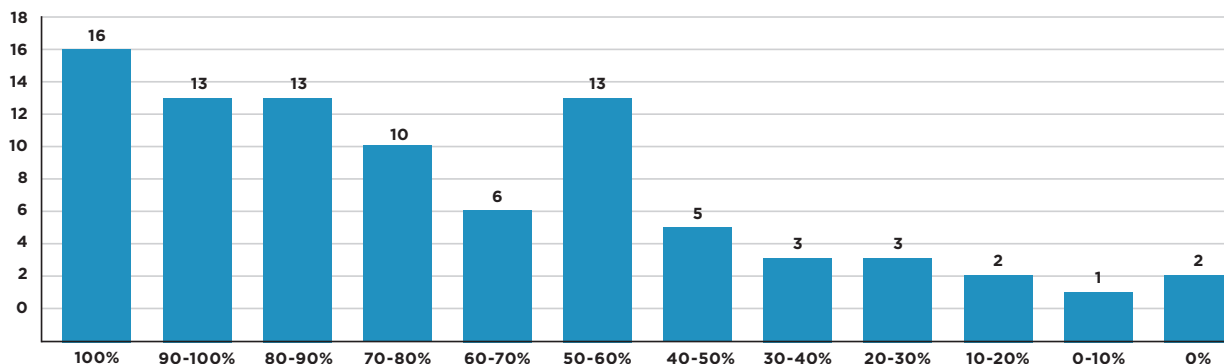
Dock har vi, som sagt inledningsvis, ur hela undersökningen exkluderat 10 företag med förvärv där antingen företaget angett att förvärvet eller förvärven ej är väsentliga, varför det inte lämnar mer information, eller vi ej kunnat utläsa tillräcklig information ur förvärvsnoten.

Beskrivning av förvärvade immateriella tillgångar

Vi ser att trenden med en försämring vad gäller att specificera vilka immateriella tillgångar som identifierats förstärktes 2015. Under 2014 var det 45 av 68 företag med immateriella tillgångar (det vill säga cirka 66 %) som ej närmare specificerade vad förvärvade immateriella tillgångar bestod av och hur det verkliga värdet för immateriella tillgångar fördelade sig mellan de olika beståndsdelarna. Dessa 45 angav alltså i noten enbart att immateriella tillgångar identifierats och dessas totala verkliga värde. Under 2015 blev det 48 av 73 företag (66 %). Alltså enligt figuren till höger (figur 5), kraftiga variationer mellan åren och försämring. De saknade specifikationerna förefaller vara en snäv tolkning av att upplysning ska lämnas om: "De belopp som redovisats per förvärvstidpunkten för varje större slag av förvärvade tillgångar och övertagna skulder" (IFRS 3

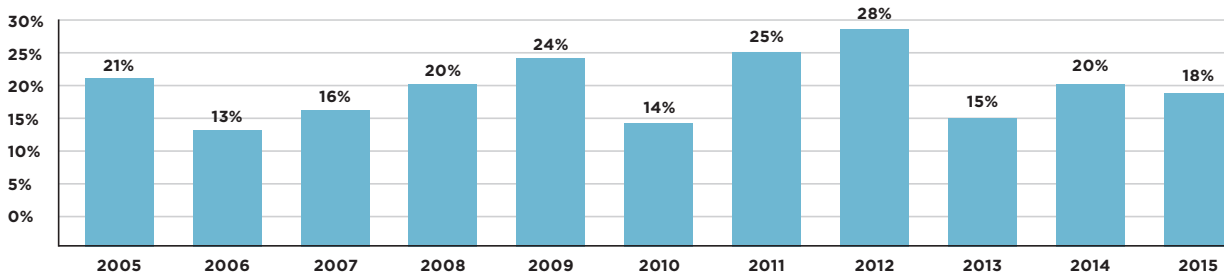
Figur 3

Goodwill / Identifierade immateriella tillgångar och goodwill 2015

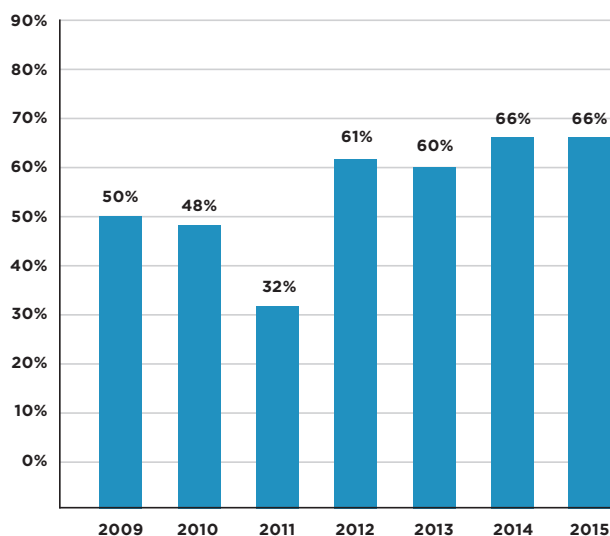
Figur 4

Andel, goodwill men inga identifierade immateriella tillgångar

Figur 5

Andel med immateriella men utan specifikation

2008 B 64 i), särskilt som upplysningarna ska hjälpa användare "att bedöma karaktären på och den finansiella effekten av ett rörelseförvärv [...]" (IFRS 3 2008 p. 59).⁴

Beskrivning av faktorer som bidrog till goodwill

I IFRS 3 (2008 B 64 e) krävs bland annat en beskrivning av de faktorer som utgör redovisad goodwill. Detta krav är sprunget ur motsvarande krav i den amerikanska standarden (ursprungligen SFAS 141), och motiveringen till det kravet kan vara av intresse: Som en följd av att avskrivning av goodwill avskaffades togs motsvarande upplysningskrav bort, men FASB drog slutsatsen, bland annat baserat på synpunkter av analytiker, att en beskrivning av de faktorer som ledde till en köpeskilling som blev så hög att förvärvsanalysen slutade med goodwill, för varje väsentligt förvärv, skulle vara användbar för att uppskatta belopp och tidpunkter för potentiella belastningar med värdenedgångar i goodwill. Mot denna bakgrund är det givetvis avgörande att beskrivningen är så fylld, att det går att uppskatta framtida värdenedgångar baserat bland annat på den. Då tidigare års undersökningar visade att näst intill inga förvärvare gav en tillräckligt fylld sådan beskrivning undersökte vi inte detta rörande förvärven 2015.

Med tanke på hur få och totalt små de redovisade värdenedgångarna i goodwill är i Sverige kan det möjligen sägas att denna beskrivning sällan är väsentlig, eftersom analytiker inte uppskattar potentiella värdenedgångar i goodwill.

Värdenedgångar på och nedskrivningar av goodwill

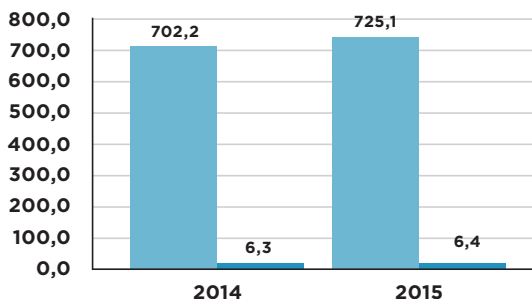
Denna gång undersökte vi för första gången även alla de 267

företagen med goodwill i balansräkningen, beloppet av goodwill och gjorda nedskrivningar 2014 eller 2015⁵. Summan av goodwill före nedskrivningar var 2014 702,2 Gkr och 2015 725,1 Gkr. Antalet företag som gjorde nedskrivningar 2014 var 32, och de skrev tillsammans ner med 6,3 Gkr eller 0,9 %. Under 2015 var det endast 23 företag som skrev ner goodwill, med tillsammans 6,4 Gkr eller likaså 0,9 %. Reduceringar av goodwill till följd av avyttringar ingår i princip inte i beloppen 6,3 och 6,4 Gkr.

Figuren nedanför (figur 6) illustrerar hur små nedskrivningarna är i förhållande till totalt redovisad goodwill. Det är naturligtvis en tillfällighet att det båda åren var knappt 0,9 %, men i den takten kommer det att ta mer än hundra år innan all nu redovisad goodwill är nedskriven. Som framgår ovan fylls dessutom total goodwill på varje år med betydligt mer än vad som skrivs ner.

Figur 6

Goodwill och nedskrivningar

Immateriellt allt större andel i de stora börsföretagen

Som en komplettering till analyserna av förvärvsnoter visar vi att goodwill och övriga immateriella tillgångar blir allt viktigare i börsföretagen. Utvecklingen av tillgångarnas andelar i 29 företag på Nasdaq OMX Stockholm Large Cap-lista, exkluderat för så kallade tillgångsbolag (fastighets-, investment- samt gruv- och oljebolag) framgår i figuren på sida 7 (figur 7).

Utvecklingen av de olika tillgångskategoriernas andelar i de 29 företagen är ju en ökning i andelen goodwill och immateriella tillgångar från cirka 23 % 2013 till drygt 25 % 2014 och 2015, för att inte tala om från 18 % 2006.

Sammanfattning av studien av 2015

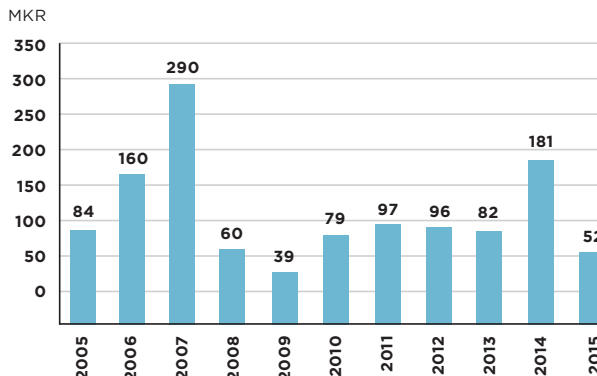
Efter att ha studerat även helårsrapporterna för 2015 kan vi konstatera:

- En reduktion av summerat förvärvsbelopp till drygt en fjärdedel av beloppet 2014, efter mer än fördubblat från 2013 till 2014. För de tidigare åren se figur 8.
- Fortsatt återgång av andelen identifierade immateriella tillgångar till ungefär genomsnittet de första åtta åren (utom 2007); den kraftiga ökningen av andelen 2013 upprätthölls alltså inte.
- Ungefär genomsnittlig andel av förvärvarna som redovisar goodwill utan att alls identifiera immateriella tillgångar.
- Andelen som inte närmare anger vilka immateriella tillgångar som identifierats var lika stor 2015 som 2014, 66 %, och en försämring över åren.

- Närmast försumbara nedskrivningar av goodwill, såväl 2014 som 2015 knappt 0,9 % av totalt redovisad goodwill.

Figur 8

Förvärvsbelopp för alla förvärvade företag

Debatt och andra undersökningar

Post-implementation Review (PiR) är numera ett systematiskt inslag i vad IASB sysslar med. PiR av IFRS 3 inleddes 2014 som en begäran om information. I den ställdes frågor bland annat mot bakgrund av att IASB, vid utarbetandet av IFRS 3 (2004), ansåg att användbarheten av rapporter skulle höjas om immateriella tillgångar skiljdes från goodwill. Den skulle höjas eftersom sådana tillgångar antingen har bestämda nyttjandeperioder, och ska skrivas av över dessa, eller har obestämda nyttjandeperioder, och ska utsättas för värdenedgångsprövning. Alltså en komponentansats rörande immateriella tillgångar. Denna PiR avslutades sommaren 2015 med en återföring i vilken IASB rapporterade vad de iakttagit och angav möjliga svar på dessa iakttagelser.⁶

Redan i februari 2015 lade IASB till, på sin forskningsagenda, bland annat identifiering och verkligtvärdevärdering av immateriella tillgångar som kundrelationer och varumärken. Det aktuella projektet är att behandla följande tre områden, som fokuserades i PiR av IFRS 3:

1. huruvida ändringar bör göras i värdenedgångsprövning av goodwill och andra icke-finansiella anläggningstillgångar,
2. efterföljande redovisning av goodwill (inklusive de relativa förtjänsterna av ansatsen enbart värdenedgång i förhållande till ansatsen både avskrivning och värdenedgång) och
3. i vilken utsträckning andra immateriella tillgångar bör urskiljas från goodwill.⁷

Senaste mötet vid vilket projektet diskuterades var i juni 2016, och det hölls tillsammans med FASB, som har aktiva projekt om samma områden. Nästa steg sades då vara att FASB och IASB skulle följa varandras projekt. Jämfört med stabens förslag i oktober 2015 att ge ut en diskussionsrapport i mitten eller slutet av 2016 får detta ses som en påtaglig temposänkning.

Inför mötet i juni 2016 presenterade staben en uppdatering rörande deras framsteg i projektfasen om goodwill och andra immateriella tillgångar⁸. Huvudsyftet är att överväga om det finns nyttokostnadsskäl för att i goodwill inordna några identifierbara immateriella tillgångar. I övervägandena ingår huruvida vägledning eller utbildning skulle mildra bekymren

med nyttokostnaderna utan att ändra kraven på identifiering. Utöver att inte ändra några krav är de möjliga ansatserna:

- Inordna några immateriella tillgångar i goodwill, och möjligheter att överväga är bland annat:
 - De tillgångar för vilka värdering är komplicerad och kostsam och som ger information som vissa användare inte finner nyttig, såsom:
 - i. några kundrelaterade, särskilt kundkontakter,
 - ii. varumärken,
 - iii. tillgångar som inte baseras på kontrakt,
 - iv. tillgångar som inte kan säljas eller licensieras,
 - v. tillgångar för vilka det inte finns en aktiv marknad och
 - vi. tillgångar som är i ett tidigt utvecklingsskede.
 - Inordna immateriella tillgångar som inte kan värderas tillförlitligt.
 - Tillåta ytterligare gruppering av immateriella tillgångar, det vill säga lindra kraven för att en grupp av kompletterande tillgångar kan redovisas och värderas som en enda tillgång.

Avslutningsvis anser staben att det behövs ett starkt argument som stöd för ytterligare betydande ändringar i IFRS 3: intressenter har alltid haft motsatta åsikter, med starka övertygelser, rörande efterföljande redovisning av goodwill, särskilt avskrivning eller icke-avskrivning. Svaren under PiR gav inga bevis på minskning av denna mångfald, på nya konceptuella argument eller på att avskrivning av goodwill ger placerare nyttig information.

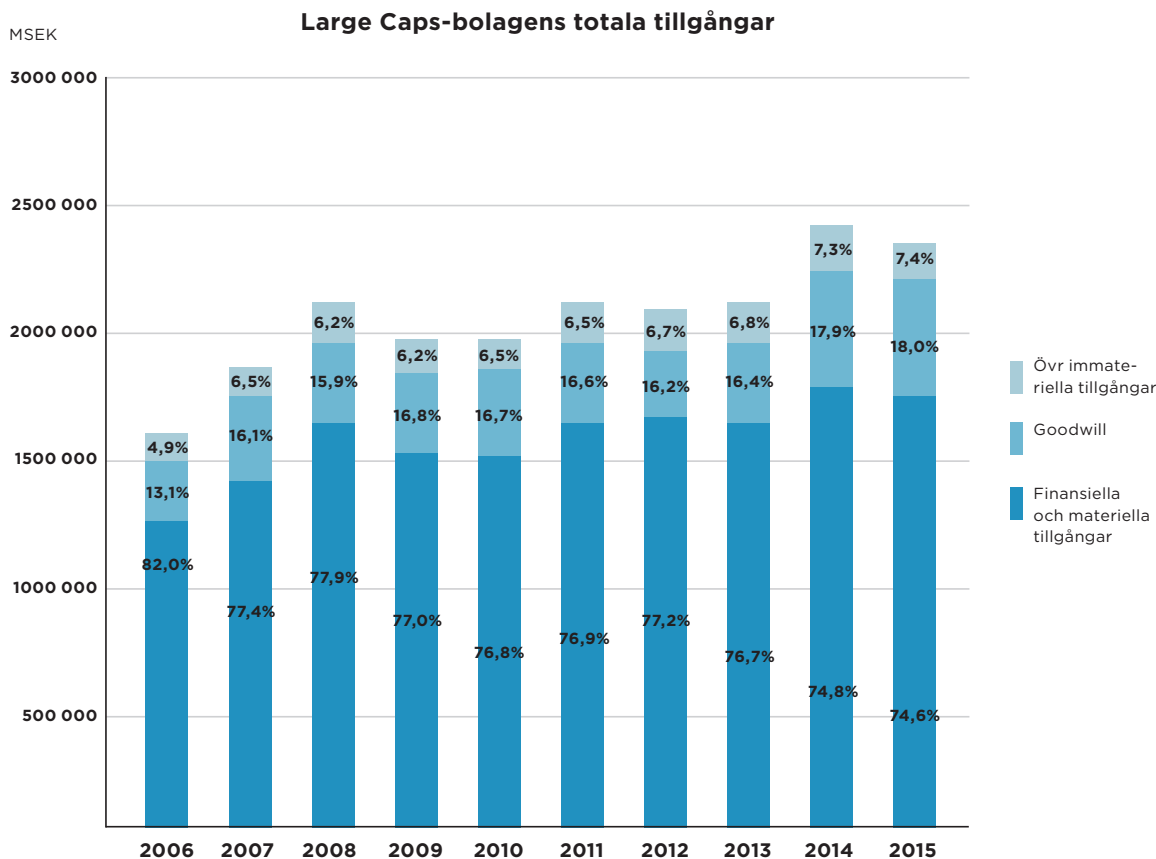
Beträffande avskrivning av goodwill och värdenedgångsprövning vid behov eller endast värdenedgångsprövning konstaterar Sven-Erik Johansson, Tomas Hjelström och Niclas Hellman ett

förnyat intresse efter PiR av IFRS 3.⁹ Den nuvarande ansatsen med endast värdenedgångsprövning skapar en buffert som skyddar goodwill från redovisning av värdenedgång; prövningen underskattar den ekonomiska förlusten och utgör en svag indikator av om förvärv lyckas eller misslyckas. Baserat på en modell som de utvecklar föreslår de att prövningen ändras så att samma värderings- och redovisningskriterier används som vid den första redovisningen. Som en följd av dessa ändringar skulle goodwill i balansräkningen och redovisade värdenedgångar som en indikator förbättras.

Medan goodwill som redovisningspost har diskuterats och kritiserats starkt så har dess uppkomst, köpeskillingsallokeringsbeslutet, i stort sett inte studerats, är utgångspunkten för Peter Frii och Mattias Hamberg.¹⁰ Därför studerar de hela 1.112 svenska förvärvsanalyser, för att iaktta vad som är bestämmande för detta beslut. De visar att förvärv ger upphov till mer goodwill än summan av alla omvärderade identifierade tillgångar; i genomsnitt nästan tre fjärdedelar av något som de kallar överpriset blir goodwill. De finner att storleken på överpriset och förvärvets osäkerhet driver allokeringen. Förvärvarens erfarenhet av förvärv å andra sidan modererar benägenheten att allokera till goodwill. Medan företagsledningsmotiv inte verkar påverka beslutet gör ägandet det. Särskilt finner de att familjeföretag är mer benägna att allokera överpriset till goodwill än till identifierade tillgångar och skulder.

Storleken på goodwill och beloppet av andra immateriella tillgångar som redovisas i 197 portugisiska förvärvsanalyser åren 2005-2009 undersöks av Carla Carvalho, Ana Maria Rodrigues och Carlos Ferreira.¹¹ De visar att goodwillbeloppen

Figur 7

fortsätter att vara högst väsentliga medan värdet på identifierade immateriella tillgångar omvänt är mycket lågt. Dessa resultat antyder att portugisiska företag inte anstränger sig tillräckligt att identifiera och upplysa om immateriella tillgångar i förvärv, något som förstärks av den reducerade nivån på efterlevnad av upplysningskraven i IFRS, särskilt de faktorer som bidrar till redovisningen av goodwill.

IASB:s forskningsprojekt som en följd av PiR av IFRS 3, enligt ovan, har en fas om goodwill och andra immateriella tillgångar och en annan fas om värdenedgång. Första syftet med den senare är att överväga om värdenedgångsprövningen kan förenklas och dess tillämpning förbättras utan att information för placerare går förlorad. I det sammanhanget är en studie av Duff & Phelps av på vilket sätt värdenedgångsprövningarna fungerar intressant.¹² De studerar samtliga 694 noterade tyska företag och finner att totalbeloppet av goodwill drygt fördubblats från 2005 till 2015.

Ändå hävdar de att det inte kan vara tal om en goodwillbubbla då goodwill enligt IFRS vid planenlig utveckling av de förvärvade företagen förblir evig i balansräkningen. Ändå åttafaldigades beloppet av goodwillreducering från 2014 till 2015, till 4 % under 2015 av goodwill vid utgången av 2014. Dock förklaras höjningen inte av en utvidgning av företagen med goodwillreduceringar utan av särskilt krisartade omständigheter hos enskilda företag. (Deutsche Bank och E.ON svarade för 83 % av reduceringsbeloppet.)

Duff & Phelps i USA studerade 2016 för åttonde året trenderna vad det gäller värdenedgång för goodwill, generellt och branschvis.¹³ Bland många iakttagelser finns att den totala goodwillreduceringen i amerikanska noterade företag mer än fördubblades från 2014 till 2015, och nådde den högsta nivån sedan 2008, vid höjden av den globala finansiella krisen. Procentuellt ökade reduceringen från 1,0 till 2,1 %. Värt att notera är dock att antalet företag med reduceringar ökade endast måttligt, från 341 till 350, varför genomsnittlig reducering per företag mer än fördubblades.

I Börsens rapport avseende dess övervakning av finansiell information under 2016 noterar vi tre påpekanden eller övriga kommentarer rörande IFRS 3, dock inget av dem om vad vi konstaterar rörande identifiering av immateriella tillgångar eller angivande av vilka immateriella tillgångar som identifieras.¹⁴ Genomgången under 2016 genererade i första hand, liksom föregående år, kritik och påpekanden avseende bland annat IAS 36 *Nedskrivningar*, och upplysningar om nedskrivningar utgör fortfarande merparten av bristerna. Ett avsnitt ägnas åt denna standard, främst om upplysningskraven. Omständigheten att nedskrivningar av goodwill utgör endast ungefär 1 % berörs dock inte alls.

Avslutning

IASB-stabens iakttagelse att intressenter alltid har haft motsatta åsikter, med starka övertygelser, rörande efterföljande redovisning av goodwill påminde oss om vad Stephen Gilman noterade för hundra år sedan:

*No one can afford to be dogmatic about the treatment of goodwill. So many excellent authorities disagree absolutely as to the treatment of goodwill that it would seem as if almost any of the methods discussed would be justifiable.*¹⁵

Fotnoter

- 1) *Samtliga svenska aktiebolag med aktier noterade på Stockholmsbörsen (OMX Nordic Exchange Stockholm) 2016-07-04.*
- 2) *Alltså har vi exkluderat 10 företag med förvärv där antingen företaget angett att förvärvet eller förvärven ej är väsentliga, varför det inte lämnar mer information, eller vi ej kunnat utläsa tillräcklig information ur förvärvsnoten.*
- 3) *Liksom i studierna av de föregående tio åren ovägsda genomsnitt.*
- 4) *Det står i kontrast mot att upplysningar ska lämnas för varje slag av immateriell tillgång, enligt LAS 38 Immateriella tillgångar p. 118. Likaså i kontrast mot hur detaljerat staben på IASB ser på gruppering av immateriella tillgångar, enligt nedan.*
- 5) *Dock undersökte Björn Gauffin och Anders Thörnsten goodwillnedskrivningarna under 2008 och 2009, även då begränsade till 1-2 % (trots mitt under finanskrisen): Gauffin, B., & Thörnsten, A. (2010). Goodwillnedskrivningar 2009, en svärbedömd historia. Balans, (8-9), 49-52.*
- 6) *IFRS Foundation. (2015). Report and Feedback Statement Post-implementation Review of IFRS 3 Business Combinations. Tillgänglig 2017-01-26: <http://www.ifrs.org/Current-Projects/LASB-Projects/PIR/PIR-IFRS-3/Pages/PIR-IFRS-3.aspx>.*
- 7) *IFRS Foundation. (2016). Work Plan for IFRS Goodwill and Impairment. Tillgänglig 2016-12-28: <http://www.ifrs.org/Current-Projects/LASB-Projects/Goodwill/Pages/default.aspx>*
- 8) *IFRS. (2016). Goodwill and impairment project. June 2016. IASB Agenda ref 18A. Tillgänglig 2016-12-28: <http://www.ifrs.org/Meetings/MeetingDocs/LASB/2016/June/API18A-Goodwill-impairment.pdf>.*
- 9) *Johansson, S-E., Hjelström, T., Hellman, N. (2016). Accounting for goodwill under IFRS: A critical analysis. Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, 27, pp. 13-25.*
- 10) *Frii, P., & Hamberg, M. (2016). The Purchase Price Allocation Decision. Paper presented at Nordic Accounting Conference, 2016-11-17-18 at Copenhagen Business School.*
- 11) *Carvalho, C., Rodrigues, A. M., & Ferreira, C. (2016). The Recognition of Goodwill and Other Intangible Assets in Business Combinations – The Portuguese Case. Australian Accounting Review, Vol. 26 Issue 1, pp. 4-20.*
- 12) *Duff & Phelps. (2016). Wertminderung bei Goodwill und anderen Vermögenswerten Presse-Workshop zur Duff & Phelps Goodwill Impairment-Studie 2016. Sammanfattning tillgänglig 2017-01-03: <http://www.finance-magazin.de/bilanzierung-controlling/bilanzierung/goodwill-abschreibungen-steigen-auf-rekordwert-1389221/>.*
- 13) *Duff & Phelps., & FERF. (2016). 2016 U.S. Goodwill Impairment Study. Tillgänglig 2017-01-03: <http://www.duffandphelps.com/insights/publications/goodwill-impairment/2016-us-goodwill-impairment-study>.*
- 14) *Nasdaq Stockholm. (2016). NASDAQ STOCKHOLM ÖVERVAKNING AV REGELBUNDEN FINANSIELL INFORMATION 2016. Tillgänglig 2017-01-26: <http://www.nasdaqomx.com/listing/europe/surveillance/stockholm/decisionsfor-companiesfinancialreporting>.*
- 15) *Gilman, S. (1916). Principles of Accounting. Chicago, IL: La Salle Extension University.*

Björn Gauffin är verksam vid Grant Thornton.

Therese Hagström är verksam vid Deloitte.

Ek. dr Sven-Arne Nilsson är verksam vid Deloitte och gästprofessor vid Linköpings universitet.

Behovet av en utvecklad finansiell analys i kommuners årsredovisningar *och en utvecklad kommunal styrning*

Sammanställd redovisning ger en bild av kommunens samlade verksamhet, en bild som är viktig av framförallt demokratiskäl, men också av effektivitets- och styrningsskäl. För att göra den sammanställda redovisningen mer användbar bör den brytas ned i mindre beståndsdelar. I denna artikel diskuterar Jörgen Carlsson, Mattias Haraldsson och Niklas Sandell en tänkbar modell för att bryta ned den sammanställda redovisningen på ett sätt som ökar kvaliteten i och analysmöjligheterna av den kommunala redovisningen samt stärker möjligheterna till insyn i den kommunala ekonomin.

Itvå KEFU-studier (Carlsson et al, 2016a, 2016b) har brister i och behov av utveckling av kommuners sammanställda redovisning (kommunal koncernredovisning) identifierats. Att den sammanställda redovisningen är viktig följer inte minst av att betydande delar av kommunal verksamhet bedrivs i kommunala bolag och kommunalförbund. 2014 uppgick Sveriges 290 kommuners redovisade åtaganden (avsättningar och skulder) till 730 miljarder kronor. Av dessa redovisades 442 miljarder kronor i förvaltningsorganisationen. Resterande 288 miljarder kronor återfinns i det som lite förenklat kan benämnas bolagssektorn (en förenkling i meningen att även andra juridiska personer såsom kommunalförbund och ekonomiska föreningar ingår i siffrorna). På kostnadssidan tillkommer i de sammanställda redovisningarna 86 miljarder kronor utöver de kostnader (638 miljarder kronor) som redovisas i förvaltningsorganisationerna.

Problemet med den sammanställda redovisningen inom kommunal sektor är inte bara att den överlag är behäftad med kvalitetsproblem, utan också det utrymme den ges i årsredovisningarna. I dagsläget är det nämnds- och förvaltningsorganisationen som analyseras. Vad som sker i andra organisationsformer, och även i verksamheten som helhet, ges en undanskymd plats. I SOU 2016:24 En ändamålsenlig kommunal redovisning föreslås förtydliganden så till vida att de bestämmelser som reglerar vilka upplysningar som kommunen ska lämna om sin verksamhet i förvaltningsberättelsen, med undantag för

balanskravet¹, även ska gälla kommunkoncernen (i utredningens lagförslag benämnd kommunalgruppen). Förtydliganden av vad som krävs av förvaltningsberättelsen i utredningens förslag till ny lagstiftning är ett steg i rätt riktning, men är inte nödvändigtvis tillräckligt för en meningsfull ekonomisk analys.

För att bättre förstå kommuners ekonomi och för att skapa jämförbarhet mellan kommuner är det viktigt att årsredovisningen innehåller en gedigen ekonomisk analys, som tar utgångspunkt i helheten för att sedan brytas ned i sina beståndsdelar. Denna artikel syftar till att, med inspiration från segmentredovisning inom privat sektor, visa en möjlig analysmodell som skulle kunna användas såväl för den ekonomiska uppföljningen i årsredovisningen som för att underlätta och förbättra den kommunala styrningen.

Segmentredovisning

Inom bolagssektorn finns krav på att större företag ska lämna särskilda upplysningar om nettoomsättning för verksamhetsgrenar eller geografiska marknader om dessa avviker betydligt från varandra (Årsredovisningslag 1995:1554, 5 kap. 47 §). För noterade företag är informationskraven mer omfattande och tar utgångspunkt i hur resultat- och balansposter följs upp internt av företagsledningen. Det övergripande syftet är att läsarna av redovisningen ska ges information som hjälper dem att bedöma karaktären och de finansiella effekterna av den verksamhet som företaget bedriver och den ekonomiska miljö där företaget är

”Problemet med den sammanställda redovisningen inom kommunal sektor är inte bara att den överlag är behäftad med kvalitetsproblem, utan också det utrymme den ges i årsredovisningarna.”

verksamhet. Med hjälp av segmentinformation ska det vara möjligt att bryta ned analysen av ett företag till en lägre nivå än totala intäkter, kostnader, tillgångar och skulder, vilket förväntas resultera i säkrare analyser och bättre jämförelser.

Även om den sammanställda redovisningen fångar kommunkoncernens samtliga intäkter, kostnader, tillgångar och skulder så är analysmöjligheterna på sammanställt nivå begränsade.

Den sammanställda redovisningen möjliggör vissa jämförelser mellan kommuner, exempelvis vad gäller soliditet, självfinansieringsgrad och kostnad per kommuninvånare. För att verkligen förstå den kommunala verksamheten måste den sammanställda redovisningen dock brytas ned i mindre beståndsdelar. I denna artikel lyfter vi fram en möjlig analysmodell (figur 1) där sådan nedbrytning sker i två steg.

En modell för ekonomisk analys av kommunal verksamhet

Till skillnad från segmentredovisningen i privat sektor utgår den första indelningen i modellen ifrån finansieringsform.

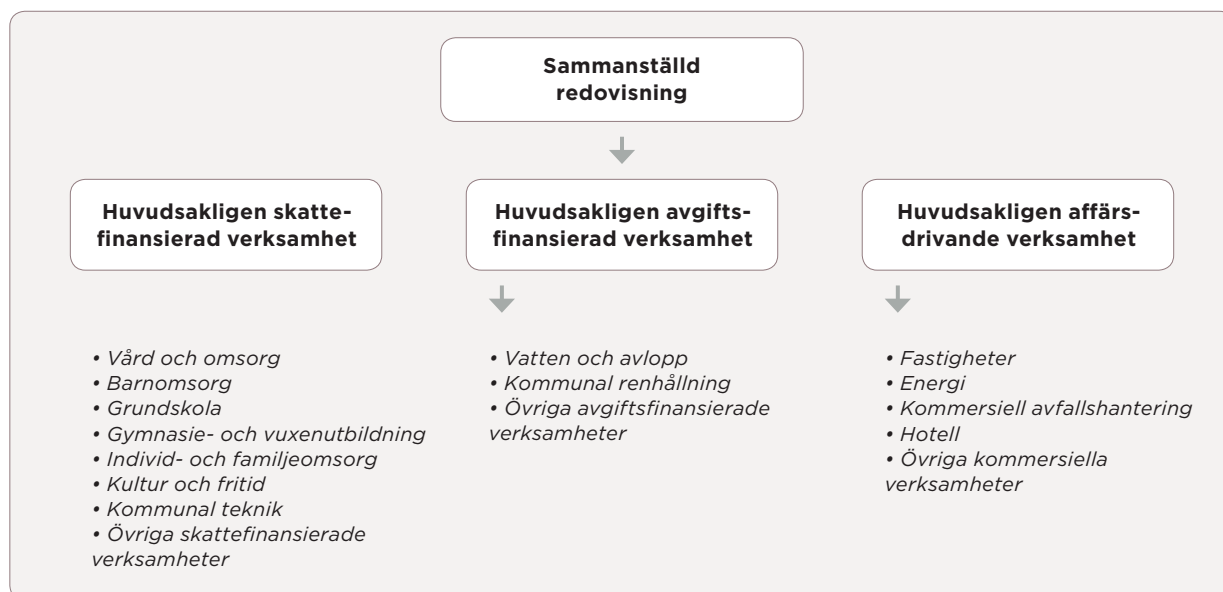
Den samlade kommunala ekonomin (den sammanställda redovisningen) bryts ned i tre övergripande verksamheter: (1) Huvudsakligen skattefinansierad verksamhet,

(2) Huvudsakligen avgiftsfinansierad verksamhet samt (3)

Huvudsakligen affärsdrivande verksamhet (figur 1).

Fördelarna med denna indelning är flera. Kommuner har en relativt komplex intressentstruktur, då en och samma person kan vara skattebetalare, avgiftsbetalare och kund till en och samma kommunkoncern. Utifrån ett intressentperspektiv riktar sig den skattefinansierade verksamheten mot medborgaren och skattebetalaren, medan den avgiftsfinansierade verksamhetens huvudintressent är avgiftsbetalaren. När det gäller affärsverksamheten kanske vi kan tala om ägare, kunder och konkurrenter som viktiga intressenter. Staten har också, utifrån ett flertal olika perspektiv, intresse av en uppdelning i skatt, avgift och marknad. Uppdelningen i modellen adresserar tydligare de olika verksamheternas huvudsakliga intressenter. Utifrån ett regelperspektiv relaterar den skattefinansierade verksamheten till rättighetslagstiftning och kvalitetsreglering medan den avgiftsfinansierade verksamheten också utmärks av självkostnad och särredovisning. Vad gäller affärsverksamheten är till exempel regleringen av allmännyttan och energiverksamhet samt konkurrenslagstiftning viktiga.

Därtill kan analysmodellen i figur 1 utgöra en grov modell för att strukturera den ekonomiska styrningen. Modellen lyfter fram de väsentliga aktiviteterna i den kommunala verksamheten, vilka behöver utsättas för kravställande och uppföljning. Mål och styrstruktur torde se olika ut. Den skattefinansierade delen

	Huvudsakligen skattefinansierad verksamhet		Huvudsakligen avgiftsfinansierad verksamhet		Huvudsakligen affärsdrivande verksamhet		Elimineringar / ej fördelat		Sammanställd redovisning	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Resultaträkning										
Verksamhetens intäkter										
Verksamhetens kostnader										
Avskrivningar										
Verksamhetens nettokostnader										
Skatteintäkter										
Generella statsbidrag och utjämning										
Verksamhetens resultat										
Poster från finansiella tillgångar										
Poster från finansiella skulder										
Resultat efter finansiella poster										
Extraordinära poster										
Skatt										
Årets resultat										
Balansräkning										
Anläggningstillgångar										
Bidrag till infrastruktur										
Omsättningstillgångar										
Eget Kapital										
Avsättningar										
Skulder										
Balansomslutning										
Nyckeltal										
Soliditet										
Investeringar										
Räntabilitet på eget kapital										

Figur 2. Nedbrytning och redovisning av huvudverksamheterna.

fokuserar på budgetkontroll och överkottsmål medan de avgiftsfinansierade verksamheterna ska leva upp till självkostnadsprincipen. Inom affärsverksamheten finns avkastningskrav som ett naturligt inslag. Vidare ska, enligt kommunallagen, kommunen ha en god ekonomisk hushållning vilket torde betyda olika saker inom de tre områdena. Modellen tydliggör vad en kommuns eventuella ekonomiska problem beror på, t.ex. bristande budgetdisciplin, för låga avgifter eller olönsam affärsverksamhet.

DEN EKONOMISKA UPPFÖLJNINGEN, enligt modellen i figur 1, kan presenteras enligt uppställningarna i figur 2 och 3. Figur 2 är en nedbrytning av den sammanställda redovisningen i de tre huvudverksamheterna: skattefinansierad verksamhet, avgiftsfinansierad verksamhet och affärsdrivande verksamhet.

I figur 3 bryts den huvudsakligen skattefinansierade verksamheten ned i de viktigaste delverksamheterna som bedrivs där. Kategorin "huvudsakligen skattefinansierad verksamhet" kan exempelvis delas upp i (1) Vård och omsorg, (2) Barnomsorg, (3) Grundskola (4) Gymnasie- och vuxenutbildning, (5) Individ- och familjeomsorg, (6) Kultur och fritid, (7) Kommunal teknik samt (8) Övriga skattefinansierade verksamheter. Motsvarande nedbrytning och presentation kan göras för kategorierna "huvudsakligen avgiftsfinansierad verksamhet" respektive "huvudsakligen affärsdrivande verksamhet". En viss anpassning till den lokala kommunstrukturen kan vara nödvändig vid uppdelningen av huvudkategorierna, men standardisering är önskvärd för att öka möjligheterna till analys och jämförelser.

Som nämnts är det verksamheten som bör vara i fokus för den analytiska nedbrytningen av redovisningen, inte den formella rapporteringsstrukturen i kommunen. Det innebär bland annat att

det exempelvis är oväsentligt i vilken nämnd en fastighet redovisas. Om den används för att bedriva skolverksamhet ska den i denna nedbrytning redovisas i den huvudsakligen skattefinansierade verksamheten under verksamhetsområde Grundskola, oavsett om den formellt ägs av ett kommunalt bolag eller förvaltas av exempelvis tekniska nämnden. På samma sätt ska kostnaden för att behandla hushållsavfall, vilket i praktiken utförs av det regionala avfallsbolaget, redovisas i den huvudsakligen avgiftsfinansierade verksamheten under resultatenhet Renhållning.

Det som ska åskådliggöras i redovisningen är de transaktioner som sker mellan kommunkoncernen och dess omvärld. Om den sker på kommersiella grunder ska transaktionen hänföras till den huvudsakligen affärsdrivande verksamheten. Om prissättningen är självkostnadsbaserad ska transaktionen hänföras till den huvudsakligen avgiftsfinansierade verksamheten, etcetera. Gränsdragningen mellan avgiftsfinansierad verksamhet och affärsdrivande verksamhet avgörs av i vilken utsträckning transaktionen kan betraktas som kommersiell, om det åligger kommunen att tillhandahålla tjänsten, om prissättning regleras i lag till självkostnad, i vilken utsträckning verksamheten är konkurrensutsatt etcetera. Elnätverksamhet bör exempelvis hänföras till den huvudsakligen affärsdrivande verksamheten (trots att avgift tas ut) eftersom det är möjligt att ta ut skälig avkastning på investerat kapital.

Modellen i praktisk tillämpning

Modellen inbjuder till en del praktiska problem. Ett finansierings- och verksamhetsorienterat synsätt på uppföljningen ställer större krav på rapportering och redovisning. Förutom nämnda problem med att definiera vilken verksamhet som

	Vård och omsorg		Barnomsorg		Grundskola		Gymnasie- och vuxenutbildning		Individ och familjeomsorg	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Resultaträkning										
Verksamhetens intäkter										
Verksamhetens kostnader										
Avskrivningar										
Verksamhetens nettokostnader										
Skatteintäkter										
Generella statsbidrag och utjämning										
Verksamhetens resultat										
Poster från finansiella tillgångar										
Poster från finansiella skulder										
Resultat efter finansiella poster										
Extraordinära poster										
Årets resultat										
Balansräkning										
Anläggningstillgångar										
Bidrag till infrastruktur										
Omsättningstillgångar										
Eget Kapital										
Avsättningar										
Skulder										
Balansomslutning										
Nyckeltal										
Soliditet										
Investeringar										

Figur 3. Nedbrytning och redovisning av den skattefinansierade verksamheten.

egentligen är kostnadsdrivande och tar resurser i anspråk ställs det även krav på allokering av kommunkoncerngemensamma kostnader (exempelvis kostnader för kommunstyrelsen). För att det ska vara möjligt att ta fram en redovisning utifrån denna analysmodell krävs dels att gemensamma kostnader på sammanställd nivå och verksamhetsnivå hanteras, dels att koncern-interna poster elimineras på såväl huvudverksamhetsnivå som verksamhetsnivå. En operativ redovisning som skär genom avdelningar och bolag har dock under lång tid tillämpats i företagssektorn.

Operativ konsolidering, det vill säga en sammanställd redovisning som byggs utifrån till exempel en verksamhetsavgränsning i stället för juridisk person, ställer krav på kontering av enskilda transaktioner och på hur data sorteras och sammanställs i rapporteringssystemet. För avstämning mot totalerna i den sammanställda redovisningen krävs också att elimineringar av interna mellanhavanden och ej fördelade kostnader hanteras.

Fördelning av balansräkningens poster är vanligen problematisk även i företagsvärlden. Det är därför viktigt att fundera på hur långt man kan gå om man till exempel vill lämna denna typ av information i förvaltningsberättelsen. En nedbrytning eller uppdelning av balansräkningen är förvisso synnerligen intressant men riskerar att bli alltför osäker för den externa rapporteringen, till följd av att det kan bli nödvändigt att arbeta med alltför grova schabloner.

Avslutning

I princip alla kommuner måste i dag upprätta sammanställda redovisningar. Beaktas rådande praxis torde dessa dock vara till begränsad nytta. Modellen för uppföljning som presenterats i

denna artikel är naturligtvis inte fulländad och är behäftad med en del utmaningar, men vi tror att upplägget skulle kunna utveckla den kommunala redovisningen utifrån ett "koncernperspektiv" och stärka den kommunala rapporteringen utifrån ett intressentperspektiv. Jämförelsemöjligheter mellan olika kommunala verksamheter skulle öka. Tänkbart är också att det skulle kunna öka möjligheterna att bedöma verksamhetsrisk samt politiska beslut och intentioner (jfr Grossi et al., 2014). Att i uppföljningen förhålla sig till skattefinansiering, avgifter och marknadsförutsättningar har potential att utveckla målstyrningen och analysen av var risker finns och var ekonomiska problem uppstår. Vidare kan modellen synliggöra de faktiska kostnaderna för verksamheterna, trots att dessa är uppdelade i olika organisationsformer. Kommunledning och kommunadministration arbetar inte endast med nämnder utan även med bolag och kommunalförbund. Med en nedbrytning utifrån "koncernperspektivet" kan dessa kostnader fördelas och i vissa fall faktureras. I grunden handlar hela denna exercis om att öka kunskapen och förståelsen för den verksamhet som bedrivs i kommunen, samt att kunna kommunicera denna kunskap både internt (effektivitet) och externt (demokrati).

Jörgen Carlsson är koncernredovisningschef för Aspiro AB samt undervisar i redovisning vid Ekonomihögskolan, Lunds Universitet.

Mattias Haraldsson är forskare i redovisning vid Ekonomihögskolan, Lunds universitet.

Niklas Sandell är lektor i företagsekonomi med inriktning mot redovisning vid Ekonomihögskolan, Lunds universitet.

Kultur och fritid

Kommunal
teknik

Övrig verksamhet
samt elimineringar /
ej fördelat

Huvudsakligen
skatte-
finansierad verk-
samhet

2017

2016

2017

2016

2017

2016

2017

2016

Nu tillbaka!

FAR-podden

SAMHÄLLSGRANSKAREN SOM GER DIG PERSPEKTIV

”Fördelning av balans- räkningens poster är vanligen problematisk även i företagsvärlden.”

Källor

Carlsson, J., Ekström, S., Haraldsson, M. & Sandell, N. (2016a). *Sammanställd redovisning – En kartläggning av Sveriges kommuners årsredovisningar*, KEFU:s skriftserie 2016:6.

Carlsson, J., Ekström, S., Haraldsson, M. & Sandell, N. (2016b). *Sammanställd redovisning i förgrunden eller bakgrunden – En kartläggning av Skånes kommuners årsredovisningar*, KEFU:s skriftserie 2016:1.

Grossi, G., Mori, E., & Bardelli, F. (2014). From Consolidation to Segment Reporting in Local Government: Accountability Needs, Accounting Standards, and the Effect on Decision-Makers. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 10(1), 32-46.

SOU 2016:24. KomRed (2016). *En ändamålsenlig kommunal redovisning: betänkande*. Stockholm: Wolters Kluwer.

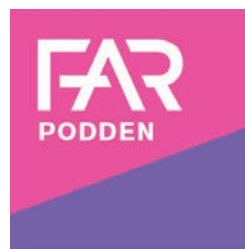
Fotnot

1) Balanskravet innebär att kommuner och landsting normalt ska upprätta en budget för nästa kalenderår där intäkterna överstiger kostnaderna.

En podcast som vrider och vänder på frågorna som är aktuella just nu – från nya lagar och regler till trender i arbetslivet. Vi söker svaren på hur du påverkas i din yrkesroll och på vilket sätt branschen kan bidra till samhällsnytta.

FAR-podden hittar du på far.se

Nytt avsnitt varje månad!

#farpodden

Nyhet!

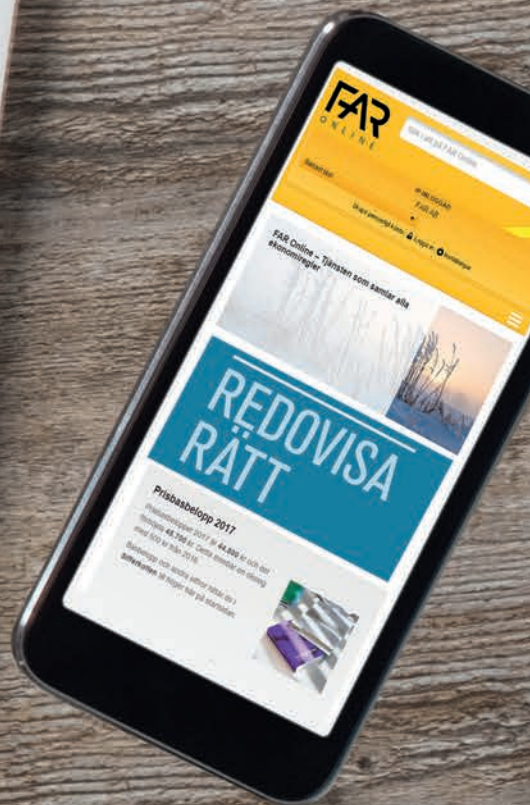
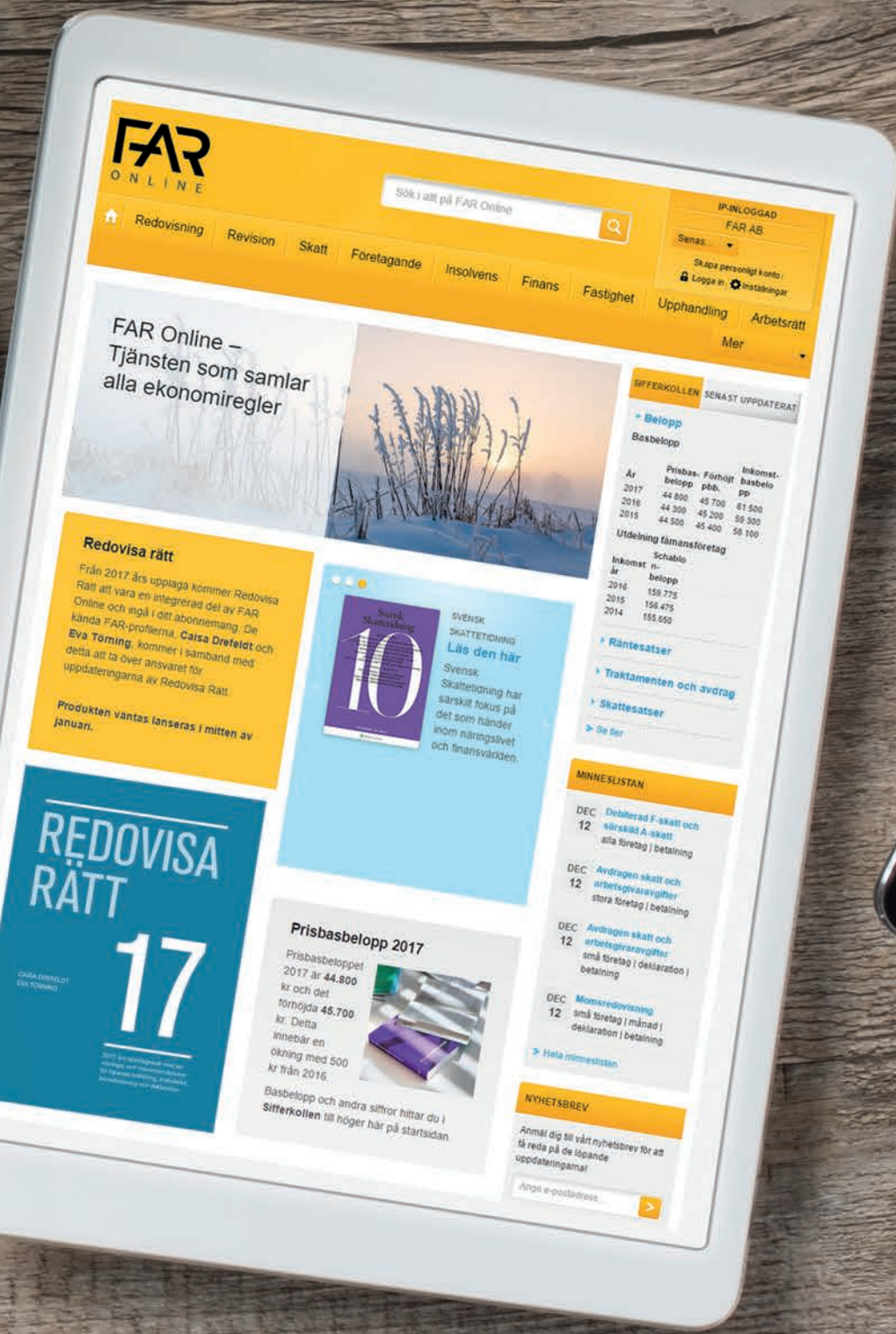

Den digitala informationstjänsten som täcker in alla ekonomiska regelverk du behöver i ditt arbete. Nu ännu bättre då Redovisa Rätt är en integrerad del av FAR Online och ingår i ditt abonnemang.

Läs mer på farakademi.se/faronline

FAR Online

+ REDOVISA RÄTT = SANT

FAR

Formlösa och formenliga värdeöverföringar enligt aktiebolagslagen

Formlösa värdeöverföringar är ett område som har skapat debatt i Balans. I denna artikel gör Erik Nerep några förtydliganden och tar upp frågor där han har en annan uppfattning än vad som framförts av tidigare författare.

Auktoriserade revisorn Helena Adrian har i en rad intresseväckande artiklar behandlat problematiken kring formlösa värdeöverföringar (se Balans nr 3/2016, 4/2016, 7/2016 och 1/2017). Hennes framställningar i ämnet tyder på betydande kompetens och insikt. I allt väsentligt framstår också det hon skriver att vara korrekt. I det följande ska jag dock göra några förtydliganden som jag anser vara nödvändiga och därtill beröra några frågor, i vilka jag är av annan mening.

1. Distinktionen mellan formlösa och formenliga värdeöverföringar har inte givits ett otvetydigt uttryck i bestämmelserna i aktiebolagslagen ("ABL") 17 och 18 kap. Avsikten har förmodligen varit att regleringen i ABL 17:1, första stycket, p. 1-3, tar sikte på formenliga värdeöverföringar, allt medan regleringen i p. 4 i stadgandet avser formlösa värdeöverföringar. Det är dock viktigt att betona att frågan om en värdeöverföring såsom formlös eller formenlig uteslutande tar sikte på regleringen i ABL 17 och 18 kap. De krav som ställs i bokföringslagen eller annan lagstiftning ligger helt utanför denna fråga. Detsamma gäller de ordningsregler som finns i ABL 8 kap. om protokoll, etcetera.
2. Lagstiftarens avsikt att upprätthålla distinktionen mellan formlösa och formenliga värdeöverföringar har bland annat kommit till uttryck i ABL 17:6, första stycket. I detta stadgande återfinns en bestämmelse om god tro hos den som mottagit en olaglig värdeöverföring. Godtrosskyddet för mottagaren varierar emellertid beroende på om värdeöverföringen varit formlös eller formenlig. Om värdeöverföringen varit

formenlig, ska mottagaren återbära vad han eller hon har uppburit, om bolaget visar att han eller hon insåg eller bort inse att värdeöverföringen stod i strid med ABL. Har värdeöverföringen varit formlös enligt ABL 17:1, första stycket, p. 4, är mottagaren emellertid återbäringsskyldig redan om bolaget visar att han eller hon insåg eller bort inse att transaktionen innefattade en värdeöverföring från bolaget (oavsett om denna är laglig eller inte enligt främst ABL 17:3). När en värdeöverföring är formlös, är således godtrosskyddet betydligt svagare för den som mottagit den olagliga värdeöverföringen. Det är tillräckligt att mottagaren borde ha insett att fråga var om en värdeöverföring.

3. Distinktionen mellan formlösa och formenliga värdeöverföringar har också lämnat ett avtryck i ABL 17:2. Bestämmelsens rubrik, "Tillåtna former för värdeöverföring", är visserligen en smula vilseledande i den meningen att läsaren ges det bestämda intrycket av att andra former av värdeöverföringar, som inte regleras i stadgandet, till exempel formlösa värdeöverföringar enligt ABL 17:1, första stycket, p. 4, är otillåtna. Slutsatsen är emellertid obefogad. Vad som regleras i stadgandet är tillåtna former för *formenliga* värdeöverföringar. Därför återfinns inte de formlösa värdeöverföringarna enligt ABL 17:1, första stycket, p. 4, i stadgandet.
4. Det ska betonas att formlösa värdeöverföringar inte är olagliga eller ogiltiga i sig. Men jag medger gärna att lagförarbetena ger ett förvirrande intryck. Lagförarbetena

”I det ena fallet skyddas aktieägarna, i det andra uppenbarligen både bolagsborgenärerna och aktieägarna.”

till ABL 17:2 skapar inledningsvis viss klarhet (se prop. 2004/05:85 s. 749). Här uttalas att ”vissa av de formföreskrifter som gäller för värdeöverföringsbeslut [kan] åsidosättas”. Förutsättningen för ett sådant åsidosättande är att samtliga aktieägare är överens om detta. Av lagförarbetena till ABL 18:1 (se prop. 2004/05:85 s. 760 f.) framgår att om samtliga aktieägare samtycker här till kan de åsidosätta samtliga bestämmelser i ABL 18 kap. utan att värdeöverföringen blir olaglig i sig:

”Om samtliga aktieägare är överens, kan de sätta sig över lagens regler om formerna för värdeöverföring ... ett av aktieägarna fattat samfällt men formlost beslut om att föra över medel från bolaget till aktieägarna kan alltså i och för sig vara giltigt. Det utgör dock inte ett beslut om vinstutdelning i lagens mening utan är snarare betecknat som en ’förtäckt utdelning’”.

5. Uttalandena i lagförarbetena om formlösa värdeöverföringar är inte otvetydiga, men ger ett tydligt intryck av att godta formlösa värdeöverföringar enligt ABL 17:1, första stycket, p. 4, under förutsättningen att samtliga aktieägare samtyckt till formlösheten, och givetvis under förutsättningen att värdeöverföringen i övrigt är laglig enligt ABL 17:3.

6. I aktiebolagslagen återfinns en lång rad bestämmelser som medger avvikelse antingen i bolagsordningen eller på grund av samtycke av samtliga aktieägare (aktieägarnas samtyckesbehörighet). Fråga är om fakultativa eller obligatoriska bestämmelser i aktiebolagslagen. De fakultativa bestämmelserna medger avvikelser i bolagsordningen (se till exempel regleringen i ABL 4:1 och följande bestämmelser). De obligatoriska bestämmelserna medger inte avvikelser i bolagsordningen, men ger ett utrymme för samtyckesbehörigheten, det vill säga tillåter avvikelser under förutsättning att samtliga aktieägare är överens om detta. Till dessa bestämmelser hör vanligtvis formbestämmelserna i ABL 7, 12-15 och 18 kap. Så kallade absolut obligatoriska bestämmelser, typiskt sett kapitalskyddsregler, medger över huvud taget inga avvikelser, vare sig i bolagsordningen eller på grund av samtyckesbehörigheten.

7. Frågan om formbestämmelserna i ABL 18 kap. är av obligatorisk eller *absolut* obligatorisk karaktär har varit omdiskuterad. Revisorsnämnden har i ett beslut av den 19 februari 2015 (Dnr 2015-336) uttryckt ståndpunkten att bestämmelsen i ABL 18:6, p. 3, till skillnad från bestämmelsen i 18:4, är obligatorisk. Den förra bestämmelsen medger således

en avvikelse, förutsatt att samtliga aktieägare samtycker här till. Den senare bestämmelsen är enligt Revisorsnämnden, som saken måste förstås, av *absolut* obligatorisk karaktär och medger ingen avvikelse alls. Som ett resultat av detta Revisorsnämndens uttalande har bolagets revisor inte skyldighet att anmärka i revisionsberättelsen på att det saknas en redogörelse enligt ABL 18:6, p. 3, förutsatt att det finns tillräcklig bevisning om att samtliga aktieägare i samband med beslutet om en efterutdelning samtyckt till avvikelsen från bestämmelsen. Avsaknaden av en styrelsens redogörelse enligt ABL 18:4 måste emellertid enligt Revisorsnämnden föranleda en anmärkning, även om samtliga aktieägare samtyckt till att avstå ifrån redogörelsen. Det framgår inte av Revisorsnämndens uttalande varför bestämmelsernas skyddssyfte (normskyddet) skulle variera: I det ena fallet skyddas aktieägarna, i det andra uppenbarligen både bolagsborgenärerna och aktieägarna.

8. I NJA 2015 s. 359 förklarade Högsta domstolen att formlösa värdeöverföringar inte är olagliga eller ogiltiga i sig. En formlös värdeöverföring enligt ABL 17:1, första stycket, p. 4, är följaktligen enligt Högsta domstolens mening laglig och giltig under förutsättningen att samtliga aktieägare samtyckt till formlösheten och att värdeöverföringen i övrigt är laglig vid en prövning enligt ABL 17:3. I målet i Högsta domstolen var bland annat fråga om laglighetsprövning av ett *koncernbidrag* som ett dotterbolag lämnade till sitt moderbolag. Dotterbolaget var helägt av moderbolaget. Koncernbidraget lämnades genom att dotterbolaget avräknade sin fordring hos moderbolaget med koncernbidragsbeloppet. I målet gjordes gällande att koncernbidraget var olagligt och ogiltigt redan på den grunden att formbestämmelsen i ABL 18:4 om styrelsens redogörelse inte hade följts.

9. Lämnandet av koncernbidraget från dotterbolaget till moderbolaget utgjorde enligt Högsta domstolen inte en formenlig vinstutdelning enligt ABL 17:1, första stycket, p. 1. En formenlig vinstutdelning tar enligt Högsta domstolen sikte på en sådan sedvanlig vinstutdelning för aktieägarna som följer de formella förfarandereglerna i ABL 18 kap. Koncernbidraget ska enligt Högsta domstolen i stället betecknas som en formlös värdeöverföring enligt ABL 17:1, första stycket, p. 4. Med hänsyn här till förelåg ingen skyldighet för aktiebolaget att följa formbestämmelserna i ABL 18 kap. och därmed inte heller bestämmelsen om styrelsens redogörelse (yttrande) i ABL 18:4.

FUNDERAR DU PÅ ATT SKRIVA EN FÖRDJUPNINGS- ARTIKEL?

Hör av dig till chefredaktör

Pernilla Halling:

pernilla.halling@far.se

08-506 112 41

10. Enligt Högsta domstolen är således formlösa värdeöverföringar lagliga och giltiga i sig, förutsatt att samtliga aktieägare samtyckt till formlösheten (samtyckesbehörigheten) och att lagkraven i ABL 17:3 efterlevts. Skillnad måste enligt Högsta domstolen göras mellan "sedvanliga vinstutdelningar" och andra värdeöverföringar. För en sedvanlig vinstutdelning gäller formbestämmelsen i ABL 18 kap. Om samtliga aktieägare samtycker här till, är emellertid dessa bestämmelser inte tillämpliga på formlösa värdeöverföringar.
11. Därmed återstår frågan vad som ska gälla vid sedvanlig vinstutdelning enligt ABL 18 kap. Om det till exempel antas att samtliga aktieägare samtycker till att inte följa alla formbestämmelser, särskilt ABL 18:4, vid en sedvanlig vinstutdelning, ska avvikelser i så fall leda till att vinstutdelningen blir olaglig och ogiltig? På denna fråga lämnar inte Högsta domstolen ett entydigt svar. Som ovan berörts, uttalas emellertid i lagförarbetena till ABL 18:1, att om samtliga aktieägare är överens, kan de sätta sig över lagens bestämmelser om formerna för värdeöverföring, förutsatt att samtliga aktieägare samtycker till formlösheten. Samtidigt uttalas, att om beslutet om en vinstutdelning formaliseras och dokumenteras i ett bolagsstämmoprotokoll, bör beslutet ses som en vinstutdelning, och då förefaller lagstiftarens mening vara att bestämmelsen i ABL 18:4 också ska uppfyllas.
12. Det är inte helt lätt att förstå lagstiftarens bevekelsegrunder. När ett aktiebolag föranstaltar om formlösa värdeöverföringar till mycket betydande belopp i form av till exempel koncernbidrag, lån eller säkerheter, underprisöverlåtelser, etcetera, är formbestämmelserna i ABL 18 kap. endast obligatoriska, det vill säga tillåter avvikelse under förutsättning att samtliga aktieägare samtycker till formlösheten. När i stället en sedvanlig vinstutdelning sker, även till obetydliga belopp, kan möjligen lagförarbetena till ABL 18:1 tolkas så, att ABL 18:4 är av absolut obligatorisk karaktär, det vill säga alltid tillämplig, även om samtliga aktieägare avstår från kravet på styrelsens yttrande. I det förra fallet innebär ABL 18:4 endast ett aktieägarskydd. I det senare fallet ger bestämmelsen härutöver ett borgenärsskydd och är alltså absolut obligatorisk. Högsta domstolen ger i NJA 2015 s. 359 inget entydigt besked i denna fråga.
13. Slutsatsen av det anförda måste bli, att en sedvanlig vinstutdelning i detta inte helt klara rättsläge för säkerhets skull alltid bör grundas på ett styrelsens yttrande enligt ABL 18:4. Att ta fram och lämna ett sådant yttrande borde å andra sidan inte medföra några större praktiska svårigheter. Om däremot värdeöverföringen är formlös, till exempel när koncernbidrag lämnas, är rättsläget tydligt: Det finns ingen skyldighet att följa formkraven i ABL 18 kap., förutsatt att samtliga aktieägare samtyckt till formlösheten.

Erik Nerep är professor på Handelshögskolan i Stockholm.

Några reflektioner kring revisorns granskning av fortsatt drift

Ett område som vållar många revisorer huvudbry är granskning och rapportering när det finns osäkerhet om förutsättningarna för fortsatt drift. FAR:s medlemsrådgivning får många frågor som rör fortsatt drift och det finns också några disciplinärenden från Revisorsnämnden (RN) som föranleder vissa reflektioner. I denna artikel belyser Håkan Malmström, ordförande i FAR:s policygrupp för revision, och Bo Hjalmarsson, tidigare ordförande i FAR:s policygrupp för revision, ett antal centrala frågeställningar kring fortsatt drift¹.

ISA 570 Fortsatt drift är den revisionsstandard som primärt ger vägledning vid granskning av förutsättningarna för fortsatt drift. ISA 570 speglar IFRS och K3 i det att den klargör att en årsredovisning ska upprättas utifrån antagandet om fortsatt drift, såvida styrelsen inte har för avsikt att antingen avveckla företaget eller att upphöra med verksamheten eller inte har något annat realistiskt alternativ än att göra detta. Enligt K2 krävs ett beslut att avveckla verksamheten för att antagandet om fortsatt drift inte ska tillämpas. Denna skillnad är ologisk och olycklig, men det är viktigt att vara medveten om att skillnaden finns.

Enligt ISA 570 ska revisorn först inhämta tillräckliga och ändamålsenliga revisionsbevis för att bedöma om det är riktigt av styrelsen att använda antagandet om fortsatt drift. Om så är fallet ska revisorn sedan med grund i de inhämtade revisionsbevisen komma fram till en slutsats om det finns någon väsentlig osäkerhetsfaktor som avser sådana händelser eller förhållanden som kan leda till betydande tvivel om företagets förmåga att fortsätta verksamheten.

Det finns fyra situationer där revisorn måste modifiera sitt uttalande eller lämna upplysningar i revisionsberättelsen:

1. Om revisorn anser att styrelsens antagande om fortsatt drift är felaktigt lämnar revisorn ett uttalande med avvikande mening om årsredovisningen, och avstyrker fastställande av balans- och resultaträkningarna.

2. Om revisorn anser att det är riktigt att använda antagandet om fortsatt drift, men bedömer att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor som kan leda till betydande tvivel om den fortsatta driften, och detta beskrivs på ett tillräckligt tydligt sätt i årsredovisningen, ska revisorn upplysa om förhållandet i

revisionsberättelsen under rubriken "Väsentlig osäkerhetsfaktor avseende antagandet om fortsatt drift"².

ISA 570:s krav på upplysningar i revisionsberättelsen återspeglas i detta avseende till fullo av IFRS krav på upplysningar i årsredovisningen. Upplysningskraven enligt K3 avviker något från de enligt IFRS, medan K2 inte synes kräva några upplysningar alls³. Det är möjligt att detta historiskt kan ha påverkat revisorns överväganden vid utformningen av revisionsberättelsen, men från och med 2016 är det enligt vår mening självklart att revisorn ska lämna upplysning eller – om förhållandena enligt punkt 3 nedan är för handen – modifiera sitt uttalande enligt vad som framgår av ISA 570 även för företag som tillämpar K2 eller K3. Detta eftersom nyligen införda ändringar i bland annat aktiebolagslagen (se 9 kap. 31 a §) stadgar att "[o]m det finns väsentliga osäkerhetsfaktorer när det gäller händelser eller förhållanden som kan medföra betydande tvivel om bolagets förmåga att fortsätta sin verksamhet, ska revisionsberättelsen innehålla ett uttalande i frågan". Det framgår av förarbetena att lagtexten, uttrycket "uttalande" till trots, är en kodifiering av god revisionssed såsom den kommer till uttryck i ISA 570. Eftersom den upplysning som i detta fall ska lämnas enligt ISA 570 ska spegla beskrivningarna i årsredovisningen kan vi inte dra någon annan rimlig slutsats än att lagändringarna innebär ett krav på att styrelsen, skrivningarna i K2 och K3 till trots, har att upplysa om sådana eventuella osäkerhetsfaktorer i årsredovisningen⁴.

3. Om i fallet 2 ovan årsredovisningen inte, eller inte tillräckligt tydligt, beskriver att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor som kan leda till betydande tvivel, ska revisorn uttala sig med reservation eller avvikande mening om årsredovisningen. Om det är ett uttalande med reservation eller med avvikande mening beror på om styrelsen har lämnat upplysningar i årsredovisningen och i så

”Nyckelbegreppen är alltså om det finns några väsentliga osäkerhetsfaktorer som kan leda till betydande tvivel om den fortsatta driften.”

fall hur fullständiga/tydliga dessa är. Eftersom bristen rör upplysningar kan revisorn dock i normalfallet tillstyrka fastställande av balans- och resultaträkningarna⁵.

4. Om revisorn saknar tillräckliga och ändamålsenliga revisionsbevis om den fortsatta driften ska revisorn avstå från att uttala sig om årsredovisningen, och kan då varken till- eller avstyrka fastställande av resultat- och balansräkningarna.

Det är naturligtvis viktigt att revisorn i sin granskning vidtar rimliga åtgärder för att så långt som möjligt inhämta tillräckliga och ändamålsenliga revisionsbevis. Han eller hon kan inte nöja sig med att på ett alltför lättvindigt sätt konstatera att det saknas revisionsbevis och därmed avstå från att uttala sig. Det är också viktigt att skilja mellan en situation där det finns revisionsbevis men som revisorn inte får tillgång till, och en situation där det faktiskt inte kan finnas revisionsbevis. Ett exempel på den första situationen är att styrelsen inte ger revisorn tillgång till budgetar och affärsplaner. Ett exempel på den andra situationen är att det är omöjligt att inhämta ”bevis” för att företaget kommer att lyckas med att förhandla fram det nya låneavtal som krävs för att säkra den fortsatta driften. I det senare fallet kan revisorn inte avstå från att uttala sig, utan har - precis som styrelsen - att ta ställning.

LÅT OSS MED DETTA som bakgrund titta närmare på några områden som vi bedömer behöver belysas:

- Det första området rör bedömningen av om det är riktigt att tillämpa antagandet om fortsatt drift. Det torde vara självklart att en styrelse som beslutat att avveckla företaget eller upphöra med verksamheten inte kan tillämpa antagandet om fortsatt drift. Det är därför i stället bedömningen av om det finns något annat realistiskt alternativ som blir viktigt och i regel mer komplicerat för styrelsen och revisorn. Som framgått blir en sådan bedömning alltså inte aktuell i ett bolag som tillämpar K2.

Ordet *realistiskt* kan betyda olika saker för olika personer, och i olika sammanhang. Vad gäller ISA 570 är det dock uppenbart att tröskeln för att inte upprätta en årsredovisning baserad på antagandet om fortsatt drift är mycket hög. Så länge som styrelsen arbetar med att finna en lösning torde det vara mycket sällsynt att en årsredovisning inte baseras på antagandet om fortsatt drift, och vi känner inte till något sådant exempel. Det ska som vi ser det mycket till för att i en sådan situation anse att antagandet är felaktigt.

I sammanhanget kan till exempel framhållas att det i ISA 570 finns ett exempel på en situation där antagandet om fortsatt drift anses vara riktigt trots att företagets finansieringsavtal har löpt ut, ny finansiering inte har kunnat ordnas och ledningen över-

väger en konkursansökan⁶. Ett förhållande som ytterligare styrker att tröskeln är mycket hög är att, vad vi känner till, det inte finns något etablerat redovisningsramverk, vare sig svenskt eller internationellt, att tillämpa i en situation där antagandet om fortsatt drift inte anses vara riktigt. Både IFRS och årsredovisningslagen (och därmed K2 och K3) är ramverk vars utgångspunkt är att antagandet om fortsatt drift är riktigt. Det viktiga är i stället att årsredovisningen innehåller tillräckliga upplysningar och därmed ger läsaren information om den osäkerhet som råder.

- Det ovan sagda leder då fram till att revisorns arbete i praktiken oftast handlar om att bedöma graden av osäkerhet vad beträffar den fortsatta driften och att, i tillämpliga fall, granska och bedöma årsredovisningens upplysningar (eller avsaknaden av sådana).

Nyckelbegreppen är alltså om det finns några **väsentliga osäkerhetsfaktorer** som **kan** leda till **betydande tvivel** om den fortsatta driften. Om det finns sådana osäkerhetsfaktorer måste styrelsen upplysa om dem i årsredovisningen. Om styrelsen gör detta ska revisorn i sin tur lämna upplysningar i revisionsberättelsen (se punkt 2 ovan). Om styrelsen inte (eller inte tillräckligt tydligt) gör detta ska revisorn modifiera sitt uttalande (se punkt 3 ovan).

- Ibland kan antagandet om fortsatt drift baseras på framtida stöd i form av till exempel lån eller kapitaltillskott från ägare eller andra externa parter. Vi har förstått att FAR:s medlemsrådgivning ibland får frågan om revisorn i sådana fall måste begära skriftliga bekräftelser (i form av till exempel kapitaltäckningsgarantier eller avsiktsförklaringar) från den externa parten? Av ISA 570 framgår att svaret är nej, det måste inte revisorn göra⁷. Det är en fråga för revisorns professionella bedömning med beaktande av risk och de övriga revisionsbevis revisorn inhämtat.

I de flesta fall torde dock en extern bekräftelse i någon form vara ett både enkelt och effektivt sätt att inhämta ett starkt revisionsbevis och något som vi normalt skulle rekommendera. Avsaknaden av en bekräftelse kan dessutom innebära en så stor osäkerhet att både företag och revisor måste upplysa om den, medan en skriftlig bekräftelse från en solvent ägare eller annan extern part till revisorn (och företaget) kan undanröja osäkerheten och därmed behovet av upplysningar.

I detta sammanhang är det viktigt att uppmärksamma att RN synes ha utvecklat en praxis enligt vilken RN:s syn är att i de fall ett företags enda realistiska finansieringskälla är en eller ett fåtal ägare, så krävs alltid - oavsett vilka andra fakta som är för handen och oavsett vilka andra revisionsbevis revisorn inhämtat - en skriftlig bekräftelse från ägaren⁸. Det synes även vara RN:s uppfattning att det i dessa fall krävs att den skriftliga bekräftelsen utgörs av en bindande utfästelse (kapitaltäckningsgaranti eller bindande lånelöfte), och att en avsiktsförklaring (så kallad letter of support) inte är tillfyllest. Om revisorn inte kunnat inhämta en sådan bindande utfästelse kan revisorn inte dra slutsatsen att, för ett IFRS- eller K3-bolag, antagandet om fortsatt drift är riktigt. Även i detta avseende synes RN:s praxis ställa högre krav än ISA 570 som använder termerna ”avsikt” (”intent”) och ”förståelse” (”understanding”) som exempel på vad revisorn kan (”may”) begära i form av skriftlig bekräftelse från ägaren⁹.

Om ägaren - oavsett skäl - inte vill lämna en bekräftelse är detta enligt RN:s syn också ett revisionsbevis i sig, vilket innebär att revisorn ska uttala sig med avvikande mening (och inte avstå i avsaknad av revisionsbevis).

Vår uppfattning är alltså att RN:s syn uppställer högre krav än

ISA, vilket är olyckligt särskilt som vi inte kan se att det finns några särskilda förhållanden som skulle kunna motivera en sådan syn. Det innebär enligt vår mening att RN kan meddela en revisor en disciplinär åtgärd även om revisorn har utfört revisionen i enlighet med ISA 570. Genom sitt synsätt gör sig RN, även om det naturligtvis inte är avsikten, som vi ser det även indirekt till uttolkare av god redovisningssed för företag som har att tillämpa K3 och IFRS, vilket även det är olyckligt.

För att ge ett tydligt exempel:

Antag att ett företag är beroende av kapitaltillskott från sin enda ägare för att klara den fortsatta driften. Ägaren har bekräftat det i en skriftlig avsiktsförklaring (letter of support) men vill inte lämna en bindande utfästelse till vare sig företaget eller revisorn. Detta av policyskäl. Ägarens avsikt till trots kan ju företagets verksamhet komma att utvecklas på ett mycket sämre sätt än ägaren i dag förväntar sig, och ägaren vill ha flexibilitet och därför inte lämna ett bindande åtagande.

I detta fall har styrelsen och revisorn exakt samma information och det finns ingen ytterligare information att inhämta. Styrelsens bedömning är att på basis av den informationen föreligger förutsättningar för fortsatt drift, om än med en väsentlig osäkerhetsfaktor som det upplyses om, och som styrelsen använder vid upprättandet av årsredovisningen. Med RN:s synsätt ska revisorn då uttala sig med avvikande mening om förutsättningarna för fortsatt drift. Eftersom det inte finns någon ytterligare information som styrelsen kan inhämta, kan det som vi ser det rimligen inte innebära annat än att RN implicit menar att i ovanstående situation är det fel av styrelsen att upprätta årsredovisningen med ett antagande om fortsatt drift.

Vi delar som sagt inte det synsätt RN synes ha anlagt, men det är viktigt att notera att RN har tolkningsföreträde.

VAD INNEBÄR DET då i praktiken? Låt oss använda K3-bolaget ABC AB i tre exempel. Det är viktigt att notera att exemplen med nödvändighet är förenklade och syftar till att belysa vissa förhållanden, snarare än att ge det enda riktiga svaret. Det är också viktigt att notera att exemplen speglar vår uppfattning och att den, vad gäller exempel 1 och 2, inte med nödvändighet delas av RN (jämför ovan). RN har som sagt också tolkningsföreträde.

ABC AB är ett dotterbolag till det danska CBA A/S. ABC köper lädbilar från sitt moderbolag och säljer dem på den svenska marknaden. ABC har precis avslutat sitt första räkenskapsår och eftersom bolaget är i ett uppstartsskede redovisar det en förlust. Styrelsen är optimistisk om framtiden men budgeterar att även under år 2 göra en förlust av en sådan storlek att det kommer att krävas ett kapitaltillskott från den enda realistiska finansiären moderbolaget. Moderbolagets finansiella ställning är stark, vilket revisorn har kunnat verifiera under granskningen.

Exempel 1

Styrelsen räknar med att moderbolaget kommer att skjuta till medel om så krävs – ”*det är självklart, vi är ett i uppstartsskede och vi och ägarna har kalkylerat med förluster under några år*”. Styrelsen har inte erhållit någon skriftlig bekräftelse från moderbolaget och när revisorn skriver till ägaren för att själv få en sådan bekräftelse får han inget svar.

Hur påverkar detta då revisorns utformning av revisionsberättelsen? Svaret är inte självklart utan beror förstås på övriga fakta och omständigheter, men här följer ett förenklat svarsalternativ:

- För en slutsats att antagandet om fortsatt drift är riktigt talar att styrelsen ser detta som ett realistiskt alternativ och agerar därefter: den driver affären vidare, tecknar nya kund- och leverantörsavtal och planerar för framtiden. Revisorn noterar också att den affärsplan han eller hon fick ta del av i samband med att uppdraget accepterades byggde på kalkylerade förluster under de första två åren. Det finns dock faktorer som pekar åt andra hållet. Revisorn fick trots påminnelser inget svar på sin förfrågan om skriftlig bekräftelse från moderbolaget. Revisorn noterar också att både de faktiska förlusterna för år 1 och de budgeterade förlusterna för år 2 är större än i den ursprungliga affärsplanen.

Mot bakgrund av den mycket höga tröskeln som ISA 570 ställer upp kommer vid en samlad bedömning revisorn fram till slutsatsen att antagandet om fortsatt drift är riktigt. Under rådande omständigheter – redovisade och budgeterade förluster som är högre än ursprungliga planer och moderbolagets tystnad – gör dock revisorn bedömningen att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor som skulle kunna leda till betydande tvivel om den fortsatta driften.

Om bolaget på ett tillräckligt tydligt sätt upplyser om detta förhållande i årsredovisningen modifierar revisorn inte sitt uttalande, men lämnar en upplysning som hänvisar till årsredovisningens upplysning. Om bolaget inte upplyser i årsredovisningen modifierar revisorn sitt uttalande om årsredovisningen.

Exempel 2

Styrelsen räknar även i detta exempel med att moderbolaget kommer att skjuta till medel om så krävs – ”*det är självklart, vi är ett i uppstartsskede och vi och ägarna har kalkylerat med förluster under några år*”. Till skillnad från i exempel 1 får revisorn (och styrelsen) svar från moderbolaget på sin förfrågan om bekräftelse på att moderbolaget kommer att skjuta till medel. Svaret är dock att moderbolaget inte vill lämna en bindande bekräftelse med motiveringen att det gör man av policyskäl aldrig.

Hur påverkar detta då revisorns utformning av revisionsberättelsen? Ett förenklat svarsalternativ:

- Att moderbolaget av policyskäl inte vill bekräfta att det kommer att skjuta till medel påverkar inte revisorns bedömning att det är riktigt att använda antagandet om fortsatt drift. Detta då:

- Revisorn noterar att affärerna faktiskt går enligt plan. Både det första årets förlust och den budgeterade förlusten för år 2 ligger helt i linje med den affärsplan revisorn fick ta del av i samband med att uppdraget accepterades.

- Moderbolaget har inte sagt att de inte kommer att skjuta till medel, det vill bara inte ta på sig ett bindande åtagande. Revisorn anser att det kan finnas rimliga kommersiella skäl för detta. Även om moderbolaget har för avsikt att driva verksamheten vidare, vill det inte låsa fast sig i ett bindande åtagande för det fall verksamheten under år 2 skulle utvecklas väsentligt sämre än förväntat¹⁰.

- Tröskeln för att inte använda antagandet om fortsatt drift är mycket hög.

Revisorn anser därför att antagandet om fortsatt drift är riktigt. Nästa fråga är om den osäkerhet som faktiskt finns, moderbolaget har ju inte bekräftat att det kommer att skjuta till medel, är så väsentlig att det krävs en upplysning i årsredovisningen och revisionsberättelsen?

Det är en fråga för det professionella omdömet. Vår revisor anser att osäkerheten är så stor att den är väsentlig och kan leda

till betydande tvivel om den fortsatta driften och agerar därför på samma sätt som i exempel 1.

Exempel 3

Styrelsen räknar även i detta exempel med att moderbolaget kommer att skjuta till medel om så krävs. Till skillnad från i exempel 1 och 2 har moderbolaget skriftligen bekräftat - till både revisor och styrelse - att det kommer att skjuta till de medel som kan komma att krävas.

Hur påverkas då revisionsberättelsens utformning?

Här blir det enkelt. Moderbolaget är kreditvärdigt och det har bekräftat att det kommer att skjuta till medel. Antagandet om fortsatt drift är därför riktigt och det finns i princip ingen osäkerhet alls. Det behövs därför inga upplysningar i årsredovisningen och revisorn kan lämna en revisionsberättelse helt utan modifieringar eller upplysningar.

Låt oss även belysa ett annat förhållande genom att gå till ett annat bolag, XYZ AB. XYZ är ett forskningsbolag med spritt ägande noterat på en mindre marknadsplats. Forskningen kostar mycket pengar, men XYZ har ännu inte lyckats kommersialisera något forskningsresultat. Man har dock ett projekt i sin portfölj som både styrelsen och marknaden har stora förhoppningar kring. Under de tio år XYZ verkat har man ungefär vartannat år gjort en nyemission för att finansiera verksamheten. Vid utgången av 2016 konstaterar styrelsen att tillgängliga medel kommer att räcka till december 2017 och att man måste göra en nyemission i slutet av året.

Styrelsen och revisorn gör bedömningen att det förvisso finns en osäkerhet, men att den inte är så väsentlig att den kan leda till betydande tvivel om den fortsatta driften. Grunden för denna bedömning är bland annat att det finns projekt med potential, bolagets forskningsavdelning har gott renommé, aktiekursen visar att marknaden har förtroende för ledningen och åsätter projekten ett betydande värde, och bolaget har en historik av att under många år finansiera sin forskning genom nyemissioner.

Osäkerheten är dock inte helt oväsentlig. Även om projektet har potential så är det bara ett fåtal av alla projekt på marknaden som i slutändan är framgångsrika och kan kommersialiseras, och det kan inträffa negativa och oväntade händelser under de elva månader som återstår innan det är dags för nyemission.

Styrelsen redogör därför i årsredovisningen för förhållandena och den osäkerhet som finns. Revisorn gör bedömningen att denna redogörelse är så viktig för ägarnas och för andra läsaes förståelse av årsredovisningen att han eller hon vill lyfta fram detta i revisionsberättelsen. Denna situation hanteras inte av ISA 570 (som enbart hanterar väsentliga osäkerhetsfaktorer som kan leda till betydande tvivel), utan revisorn kan i stället lämna en upplysning av särskild betydelse i enlighet med ISA 706. Stycken med upplysningar av särskild betydelse och stycken med övriga upplysningar i rapport från oberoende revisor.

ISA 706 är en generell standard enligt vilken revisorn kan lämna en upplysning av särskild betydelse rörande vilket område som helst i årsredovisningen, även om man ska vara försiktig så möjligheten inte överutnyttjas. Det är dock viktigt att den information som revisorn lämnar i sin särskilda upplysning inte ger annan information än vad som återfinns i årsredovisningen. Det kan ju annars tolkas som att årsredovisningen är felaktig och det är ju inte avsikten.

Låt oss avslutningsvis göra några sammanfattande reflektioner:

- ISA 570, och motsvarande standarder på redovisningsområdet, är

som vi uppfattar det i mångt och mycket en fråga om granskning respektive utformning av upplysningar. Så länge som en styrelse arbetar med att finna en lösning på en problematisk situation ska det mycket till för att anse att ett antagande om fortsatt drift är felaktigt. Utan att ha grävt djupare i bakgrunden till revisions- och redovisningsstandardernas utformning ser vi en logik i detta. Så snart någon – styrelsen eller revisorn – anger att antagandet om fortsatt drift är felaktigt så riskerar det att bli självuppfyllande. Avsikten med standarderna synes därför vara att det ska lämnas bra upplysningar om den osäkerhet som finns, så att ägare och andra intressenter själva kan göra en bedömning av hur de ska agera. Det ställer höga krav på både styrelse och revisor.

- Det synsätt som RN anlagt när en eller ett fåtal ägare är den enda realistiska finansieringskällan är av de skäl vi diskuterat olyckligt, och det är vår förhoppning att RN över tid ändrar sin uppfattning och sin praxis för K3- och IFRS-bolag. Innan så eventuellt sker har som sagt RN i sin roll tolkningsföreträdare.
- Med det ovan sagda så är granskning av fortsatt drift i bolag där det finns osäkerhet svårt, och det finns många gånger svåra bedömningsfrågor för både styrelsen och revisorn att hantera. Det ställer höga krav på gott omdöme och professionell skepticism. Det är också ett område där det många gånger kan vara klokt att diskutera med erfarna kollegor och i vissa fall också med juridisk expertis. Som vanligt är det också viktigt att revisorn dokumenterar sina överväganden, bedömningar och slutsatser.

Fotnoter

- 1) Inom ramen för en artikel kan diskussionen förstås inte behandla alla frågor som en revisor måste beakta vid sin granskning av fortsatt drift. Diskussionen behandlar heller inte de särskilda regler som rör de företag för vilka revisionsberättelsen ska innehålla s.k. särskilt betydelsefulla områden enligt vad som framgår av RevR 700 och RevR 701, och hur dessa standarder samspelar med ISA 570.
- 2) Enligt den omarbetade ISA 570 (2016), som gäller fr.o.m. räkenskapsåret 2016. Enligt den tidigare ISA 570 (2009) lämnades upplysningen under den mer allmänna rubriken "Upplysning av särskild betydelse".
- 3) BFNAR 2016:10 (K2) punkt 5.4 ställer dock krav på vissa näraliggande upplysningar. Dessa i sin tur är svåra att förstå i relation till punkt 2.2 enligt vilket ett beslut om avveckling krävs för att inte upprätta årsredovisningen med antagandet om fortsatt drift.
- 4) RN gör i sitt uttalande av 13 maj 2016 (Dnr 2016-631) i princip samma bedömning som vi gör.
- 5) Se RevR 705 punkt 45.
- 6) Se exemplet i ISA 570 (2009) punkt A 24.
- 7) Se t.ex. ISA 570 (2016) punkt A 19 och punkt 30 i de s.k. Basis för Conclusions för ISA 570 (2009).
- 8) Vi har inte funnit några disciplinärenden där RN behandlat frågan i ett fall där enda realistiska finansieringskällan är en långivare utanför ägarkretsen eller annan extern part. Vi är därför osäkra på hur RN ställer sig i sådana fall.
- 9) Se ISA 570 (omarbetad) punkt A13.
- 10) I detta exempel skulle man kunna anta att ägaren lämnar en avsiktsförklaring, ett s.k. letter of support. Som vi uppfattar skulle det inte ändra RN:s syn att i det aktuella fallet är ett antagande om fortsatt drift felaktigt.

Bo Hjalmarsson är auktoriserad revisor på PwC.
Håkan Malmström är auktoriserad revisor på PwC.

**Carl Henrik
Witts pris för
bästa artikel
i Balans**

Är det du som skriver årets bästa artikel i Balans?

Peter Clemedtson

Ordförande i juryn för Carl Henrik Witts pris och auktoriserad revisor och styrelseordförande för PwC Sverige

VARJE ÅR BELÖNAS en eller flera författare med Carl Henrik Witts pris för bästa artikel i Balans. Juryn utgår från kriterier som språk, självständighet, kunskande och nyskapande. Pristagaren belönas med 40 000 kronor.

– Förhoppningen är att priset ska stimulera till välskrivna, initierade fördjupningsartiklar i Balans och att artiklarna kan bidra till ökade kunskaper och mer debatt. Det är viktigare än någonsin, säger Peter Clemedtson, juryns ordförande.

Priset delas ut av PwC i samarbete med FAR, och har delats ut sedan 1981. Prisutdelningen äger rum i samband med FAR:s Branschdagar i september.

Juryn

PETER CLEMEDTSON auktoriserad revisor och styrelseordförande PwC

EWA FALLENIUS civilekonom

PETER MALMQVIST chefsanalytiker Remium

ULLA REINIUS civilekonom och författare

MAGNUS LARSSON skatterådgivare Deloitte och ordförande i FAR

Är du intresserad av att skriva en fördjupningsartikel? Hör av dig till chefredaktör Pernilla Halling, pernilla.halling@far.se.
Läs mer på tidningenbalans.se.

FAR

pwc

Hjälp dina kunder att ligga steget före!

